

В. Я. Самарик, І. Т. Тарнавчик, А. С. Воронов, С. М. Варваренко,
Н. Г. Носова, А. М. Когут, С. А. Воронов

Синтез пероксидного мономера, похідного акриламід, та його кополімеру з октилметакрилатом для пероксидації полімерних поверхонь

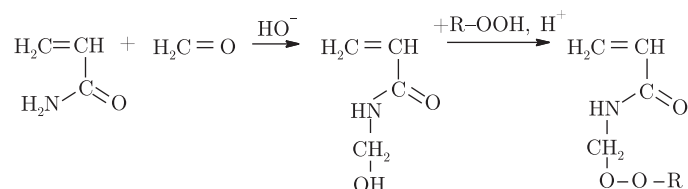
(Представлено академіком НАН України М. О. Лозинським)

Синтезовано *N*-[(трет-бутилперокси)метил]акриламід (ПА) новий тип пероксидного мономера, який містить у складі первинно-третинну пероксидну групу та пептидний зв'язок. Радикальною кополімеризацією пероксидного мономера ПА з октилметакрилатом отримано нові гетерофункціональні поліпероксидації. Встановлено, що пероксидація планарної поверхні поліпропілену (через прищеплення поліпероксиду до поверхні) дає змогу регулювати реакційну здатність поверхні, а також водневу та дисперсійну складові вільної поверхневої енергії полімерної поверхні.

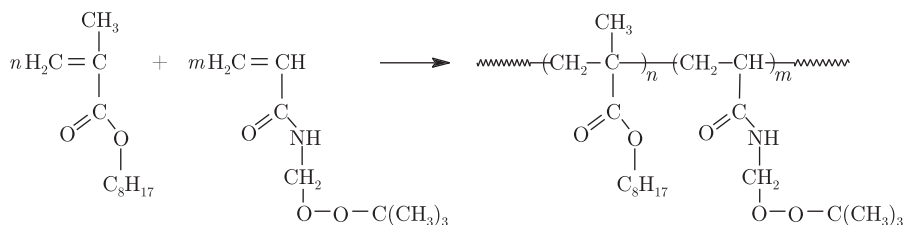
В останні роки, в зв'язку з інтенсивним розвитком нанотехнологій, особливо актуальною стала проблема активації (пероксидації) поверхонь полімерів та формування на них прищеплених наночастинок з біосумісними, антибактеріальними та іншими спеціальними властивостями [1, 2]. Показано, що гетерофункціональні поліпероксидації з дитретинними пероксидними групами можуть бути успішно застосовані для пероксидації низькоенергетичних полімерних поверхонь та їх подальшої модифікації через прищеплення або функціональних мономерів, або полімерів за механізмами прищеплення “до” або “від” поверхні [3, 4]. У зв'язку з цим, актуальним і практично важливим став синтез нових гетерофункціональних поліпероксидів, які б мали у складі первинно-третинні пероксидні групи та забезпечували можливість пероксидації планарних поверхонь поліолефінів при відносно низьких температурах, у порівнянні з відповідними аналогами з дитретинними пероксидними групами. Технологічним та доступним методом синтезу гетерофункціональних поліпероксидів є кополімеризація ненасичених пероксидів, які відомі як “пероксидні мономери”, з вінільними мономерами [5].

Авторами даного повідомлення було розроблено методи синтезу нового пероксидного мономера, похідного від акриламід, *N*-[(трет-бутилперокси)метил]акриламід (ПА) та його кополімеру з октилметакрилатом (ОМА) для здійснення пероксидації поверхні поліолефінів через прищеплення наночастинок гетерофункціонального поліпероксиду до поверхні.

Пероксидний мономер ПА та метод його синтезу в літературі не описані. Тому, нами розроблена методика його синтезу, яку ілюструє схема 1:

Новий пероксидовмісний модифікатор полімерних поверхонь синтезували через кополімеризацію ПА з ОМА, згідно зі схемою 2:

Отже, новий поліпероксид ПА — ОМА має в структурі ланки октилметакрилату, які створюють умови для первинної міжмолекулярної взаємодії макромолекул поліпероксиду з полімерною поверхнею за рахунок фізичних сил. Разом з тим він містить фрагменти з пероксидними групами, які при термообробці забезпечують утворення радикалів та макрорадикалів. Перебіг реакцій передачі ланцюгу та рекомбінації макрорадикалів поверхні й поліпероксиду забезпечує формування ковалентно прищепленого до поверхні поліпероксидного шару з регульованою кількістю пероксидних груп на поверхні.

Експериментальна частина. Отримання ПА. В реактор зі зворотним холодильником (мішалкою та крапельною лійкою) завантажують діетиловий етер та N-(гідроксиметил)акриламід (у кількості 13–18 г на 100 мл), реакційну суміш охолоджують до 5–7 °С. В охолоджену суміш (з крапельної лійки) по краплях завантажують *трет*-бутилгідропероксид (ТБГП), розчинений у діетиловому етері (у співвідношенні 1 : 3), з такою швидкістю, щоб температура в реакторі не перевищувала 10 °С. ТБГП беруть з 20% надлишком від стехіометричної кількості N-(гідроксиметил)акриламід. Перед подальшою операцією крапельну лійку ополіскують невеликою кількістю діетилового етеру і потім завантажують розчин сульфатної кислоти в діетиловому етері. Кількість сульфатної кислоти становить 0,3 м. ч. від кількості N-(гідроксиметил)акриламід. Розчин сульфатної кислоти дозують при перемішуванні протягом 1 год. При цьому слідкують, щоб в реакторі підтримувалась температура 14–16 °С. До завершення додавання в реакторі спостерігається поступове зменшення кількості осаду, аж до повного його зникнення. Після введення кислоти температуру в реакторі підвищують до 22–25 °С і витримують 3 год. Впродовж цієї витримки вода, що нагромаджується, утворює нестійку зворотну емульсію. Виділення продукту полягає в розділенні реакційної суміші в ділільній лійці та промивці органічного шару. Першу промивку проводять водою (1/3 об'єму), другу — 5% водним розчином гідрокарбонату натрію, останню промивку — водою. Промивку здійснюють невеликими порціями — до нейтрального середовища промивальної води. Промиту реакційну суміш висушують над прожареним сульфатом магнію протягом 12 год. Після цього діетиловий етер випаровують спочатку відгонкою, а після загущення рідини — у вакуумі водоструминного насоса. Основною домішкою є ТБГП. Вихід продукту на цій стадії становить 80–82%. Продукт є прозорою в'язкою рідиною з характерним запахом. Очищують продукт до вмісту основної речовини понад 98% або молекулярною перегонкою, або перекристалізацією. При тривалому зберіганні стабілізують іонолом. Зберігають при температурі не вище 5 °С. Основні характеристики продукту наведені нижче.

Дослідження закономірностей кополімеризації ПА з ОМА. Кополімеризацію ПА з ОМА, який отримують за методикою роботи [6], $n_d^{20} = 1,4369$, проводять у розчині циклогексанону з використанням ДАК як ініціатора. Реакційну суміш готують змішуванням попередньо приготовлених розчинів ПА та ОМА у циклогексаноні та переносять її в реактор

і протягом 30 хв, продувають інертним газом при кімнатній температурі. Проби реакційної маси об'ємом 1,0–1,5 мл відбирають через зворотний холодильник для проведення хроматографічного аналізу.

Результати та їх обговорення. Для досягнення поставленої мети було здійснено такі етапи: 1) синтез нового пероксидного мономера (ПА), похідного від акриламиду; 2) синтез нового гетерофункціонального поліпероксиду (ПА — ОМА) — модифікатора (активатора) поверхні поліпропілену; 3) пероксидація поверхні поліпропілену через прищеплення макромолекул нового гетерофункціонального поліпероксиду до поверхні.

Слід зазначити, що перша стадія процесу отримання ПА, а саме синтез гідроксиметил-акриламиду (ГМАА), відома. Тому нами були оптимізовані умови перебігу другої стадії процесу — синтезу ПА через алкілювання *трет*-бутилгідропероксиду гідроксиметилакриламідом.

Встановлено, що за реакційне середовище найбільш доцільно використовувати діетиловий етер. Показано, що вихід істотно залежить від початкової концентрації реагентів у реакційній суміші, а також від співвідношення між каталізатором (H_2SO_4) і ГМАА. Найвищі виходи цільового продукту було отримано при концентрації ГМАА 0,135–0,138 г/мл та мольному співвідношенні реагентів ГМАА : ТБГП : H_2SO_4 відповідно 1 : 1,2 : 0,3. Збільшення надлишку ТБГП призводить до його непродуктивної витрати, а при використанні більшої кількості каталізатора селективність знижується. Менша кількість не забезпечує необхідного перебігу процесу. В оптимальних умовах забезпечується вихід ПА 80–82%. Наведемо основні фізико-хімічні константи N-[(*трет*-бутилперокси)метил]акриламиду:

Показник заломлення, n_D^{20}	1,451
Молекулярна маса (розрахункова), г/моль	173,21
Молекулярна маса (визначено криоскопічним методом), г/моль	168,3
Вміст активного кисню (визначено хроматографічним методом), %	9,52
Густина, d^{20}	0,991
Значення молекулярної рефракції визначене за формулою Лорентц-Лоренца	46,15
Розраховане значення молекулярної рефракції (за допомогою пакету ACD-Labs)	45,91

Спектри ПМР та ІЧ, ПА з віднесенням сигналів та смуг поглинання (табл. 1), разом з даними, наведеними вище, підтверджують структуру та чистоту синтезованого нового пероксидного мономера.

Важливо, що в структурі поліпероксиду — модифікатора полімерної поверхні ПА — ОМА є фрагменти, які мають пептидні зв'язки та пероксидні групи. Слід очікувати, що формування на модифікованих поверхнях прищепленого наношару, який має у складі пептидні зв'язки, буде сприяти наданню модифікованій поверхні біосумісних властивостей.

Кополімер синтезували в розчині циклогексанону, або 2-пропанону, в температурному діапазоні від 60 до 70 °С, в атмосфері аргону. Як ініціатор використовували N, N'-азо-біс-ізо-бутиронітрил (ДАК) у концентраційних межах 0,004–0,025 моль/дм³, що забезпечувало перебіг реакції з сумарною конверсією мономерів 25–45% за 2–3 год.

Наявність ланок обох кономерів у складі кополімеру підтверджували ПМР та ІЧ спектроскопією. Перебіг реакції контролювали через відбір проб, з подальшим їх аналізом

на вміст мономерів, методом рідинної хроматографії. Це дозволило відслідковувати зміну концентрації кожного з комономерів. Використання наведеної методики аналізу полімеризату та даних складу мономерної суміші (до відносно глибоких конверсій комономерів) дозволило визначити константи кополімеризації ПА з ОМА за інтегральним рівнянням Скейста. Величини констант, а також розраховані значення параметрів активності Q та полярності e Алфрея–Прайса наведено в табл. 2.

Розраховану за отриманими константами залежність складу кополімерів від складу мономерної суміші, в порівнянні з експериментально визначеними значеннями складу, ілюструє рис. 1. Зіставлення результатів підтверджує, що кополімеризація комономерів добре описується рівнянням Майо–Льюїса і вказує на те, що отримані дані можна використовувати при синтезі модифікаторів полімерної поверхні з контрольованим вмістом пероксидних ланок ПА.

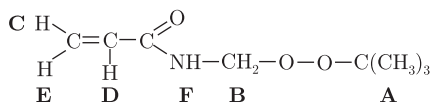
Разом з тим отримані константи кополімеризації та форма кривої (див. рис. 1) вказують на те, що комономер ОМА є більш активним мономером в реакції кополімеризації, ніж мономер ПА.

Порівнюючи значення розрахованих параметрів Q й e ПА з параметрами для акриламиду АА (відповідно $Q_{AA} = 1,18$ й $e_{AA} = 1,3$), можна відзначити істотну зміну активності ПА у порівнянні з активністю мономера (АА), похідним якого він є. Можна зробити висновок, що значення параметра Q при переході від АА до ПА зменшується. Це пояснюється тим, що введений у склад молекули АА об'ємний пероксидовмісний фрагмент значно погіршує умови виникнення спряження кратних зв'язків у ПА і зменшує проекцію вектора загального дипольного моменту на вектор дипольного моменту подвійного зв'язку. За літературними даними, це спричинює зменшення значення параметра e [7].

Процес формування поліпероксидного шару на поверхні поліпропілену, через прищеплення макромолекул ПА – ОМА, контролювали за зміною водневої складової вільної по-

Таблиця 1. ПМР та ІЧ спектроскопія N[(трет-бутилперокси)метил]акриламиду

ПМР спектроскопія				ІЧ спектроскопія		
Зміщення, м. ч.	Тип сигналу	Інтеграл	Віднесення	Частота, см ⁻¹	Характеристика інтенсивності	Віднесення частот
1,11	Синглет	10,70	A	3290	с., шир.	Монозаміщена
5,93	Дуплет	2,00	B	1660, 1531	с.	акриламідна група
6,73	Триплет	0,94	C	1630	сер.	Ненасичений
7,53	Мультиплет	1,78	D, E	1414	сер.	зв'язок
9,97	Асоційований	0,63	F	878	сер.	Пероксидна група

Таблиця 2. Параметри кополімеризації ПА та ОМА

Комономер	Константи кополімеризації		Параметри активності Алфрея–Прайса	
	r_1	r_2	Q	e
Акриламід	—	—	1,18	1,30
ПА (1)	0,25	—	0,17	0,13
ОМА (2)	—	4,2	0,78	-0,31

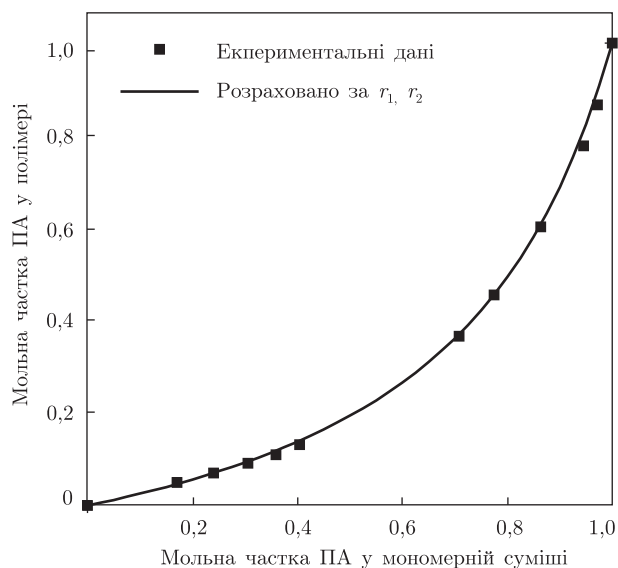

Рис. 1. Залежність мольної частки ПА в полімері від мольної частки ПА в мономерній суміші

Таблиця 3. Складові вільної поверхневої енергії для пероксидованих поверхонь поліпропілену

Поверхня	% пероксидних груп*	ККЗ H ₂ O, град	ККЗ CH ₂ J ₂ , град	λ_S^d , мН/м	λ_S^b , мН/м	λ_S , мН/м	Ступінь пероксидації**, %
Поліпропілен (ПП)	—	108	54	34,32	0,09	34,4	—
ПП + ПА — ОМА	1,9	103	52	34,4	0,02	34,5	17,4
ПП + ПА — ОМА	6,5	92	50	32,9	1,36	34,3	61,2
ПП + ПА — ОМА	12,0	94	51	32,8	1,00	33,8	71,1
ПП + ПА — ОМА	22,5	98	53	32,4	0,48	32,9	73,2
ПП + ПА — ОМА	40,0	98	49	35,3	0,21	35,5	55,0

* Вміст ПА у складі модифікатора, % (моль); ** ступінь пероксидації полімерної поверхні розраховували за рівнянням Касье.

верхньої енергії (ВПЕ), зокрема крайового кута змочування поверхні водою. Відомо, що крайовий кут змочування водою (ККЗВ) поверхні поліпропілену дорівнює 108° [8]. У випадку прищеплення макромолекул поліпероксида він змінюється до значення, характерного для суцільного шару поліпероксида ($82\text{--}94^\circ$) і залежить насамперед від вмісту пероксидних груп у складі кополімеру-модифікатора [3]. Пероксидація полімерної поверхні відбувається за рахунок ковалентного прищеплення макромолекул поліпероксида, згідно з [3, 4]. Це підтверджують і значення вільної поверхневої енергії (ВПЕ) модифікованої поверхні, зокрема її водневої складової, що отримані за методом двох рідин (табл. 3). За даними таблиці, при прищепленні ПА — ОМА до поліпропіленової поверхні відбувається гідрофілізація поверхні. При цьому спостерігається збільшення значення водневої складової ВПЕ в 2–14 разів залежно від умов прищеплення та складу поліпероксида.

Таким чином, нами розроблено метод отримання нового пероксидовмісного мономера — N-[(*трет*-бутилперокси)метил]акриламід, що містить в своїй структурі первинно-третинну пероксидну групу і на його основі синтезовано пероксидовмісні реакційоздатні кополімери. Встановлено, що пероксидація планарної поверхні поліпропілену, внаслідок прищеплення поліпероксида до поверхні, дозволяє регулювати реакційну здатність поверхні, а також водневу та дисперсійну складову вільної поверхневої енергії полімерної поверхні.

1. Graf N. M., Moller J., Vogel V. et al. Non-fouling hydrogel coatings on polymer substrates // Europ. Cells and Materials. – 2007. – **14**, suppl. 3. – P. 125–140.
2. Voit B., Baier A., Gramm S., Nitschke M. et al. Hydrophilic, amphiphilic and thermo-responsive gels synthesized for biomedical applications // e-Polymers. – 2006. – № T 001.
3. Samaryk V., Varvarenko S., Tarnavchuk I. et al. Formation of polymer nanolayers with special properties at Polymer surfaces // Macromolec. Symposia. – 2008. – No 267. – P. 113–117.
4. Самарик В. Я., Ройтер Ю. В., Носова Н. Г. та ін. Активация полімерної поверхні поліпероксидами: конструювання наношарів “прищепленням від” або “прищепленням до” // Доп. НАН України. – 2004. – № 4. – С. 136–141.
5. Voronov S., Tokarev V., Oduola K., Lastukhin Yu. Polyperoxide surfactants for interface modification and compatibilization of polymer colloidal systems. I. Synthesis and properties of polyperoxide surfactantsJ // Appl. Polym. Sci. – 2000. – **76**, No 8. – P. 2957–2960.
6. Вейганд К., Хильгетат Г. Методы эксперимента в органической химии. – Москва: Химия, 1968. – 887 с.
7. Кабанов В. А., Акутин М. С., Бакеев Н. Ф., Вонский Е. В. Энциклопедия полимеров. Ч. III. – Москва: Совет. энцикл., 1977. – 1152 с.
8. Adamson A. W., Gast A. Physical chemistry of surfaces. – New York: Wiley intersci. publ., 1997. – 784 p.

Національний університет “Львівська політехніка”

Надійшло до редакції 15.01.2009

**V. Ya. Samaryk, I. T. Tarnavchuk, A. S. Voronov, S. M. Varvarenko,
N. G. Nosova, A. M. Kohut, S. A. Voronov**

Synthesis of acrylamide derivative peroxide monomer and its copolymer with octylmethacrylate for peroxidation of polymer surfaces

The new type of a peroxide monomer, which contains a primary-tertiary peroxide group and a peptide bond, has been synthesized. New heterofunctional polyperoxides have been obtained via the radical copolymerization of a peroxide monomer with octylmethacrylate. It is established that peroxidation of a planar polypropylene surface using the polyperoxide grafting allows one to adjust the reactivity of the surface.